

N A P L Ó

KÉPZŐMŰVÉSZET

Kádár Béla- emlékkiállítás. A két világháború közötti időszak ismert nevű, termékeny festőjének, *Kádár Bélának* (1877—1956) emlékkiállítását láthattuk a Nemzeti Galériában augusztusban. Kádárt a 20-as években a *Der Sturm* című berlini avantgarde folyóirat munkatársai sokra becsülték — a legtekintélyesebb magyar művészeti írók (Lyka, Kállai Ernő, Rabinovszky) azonban jobbára a külsőséges modernizmus körébe utalták munkásságát. A *Bedő Rudolf* és *Szjő Béla* által rendezett tárlat — bár természetesen célja éppen az ellenkezője volt — a Kádár-életmű másodlagos voltáról vallott véleményeket erősítette meg. Kádár szellemesen, bravúrosan, de kellő eredetiség és koncentráció nélkül kamatoztatta a fél évszázad előtti párizsi, weimari és olasz művészeti áramlatok (kubizmus, konstruktivizmus, expresszionizmus, novecento) vívmányait, bőven merítve Marie Laurencin, Campendonk, Chagall, Jawlensky, Foujita, Giuseppe Cesetti, Ubaldo Oppi s más neves külföldi mesterek formavilágából. Kádár munkáinak jobbik része *kellemesen dekoratív*, hagyatékának másik része *kevésbé kellemesen modoros*.

Amikor Kádár 1918-ban gyűjteményes kiállítást rendezett az egyik budapesti galériában, a tárlatot a *Nyugat* 1918 novemberi kettős számában *Bálint Aladár*, a kiváló kritikus ismertette: „Sajnos, Kádár nem tudja elég tartalommal megtölteni kompozícióit; figurái túlságosan könnyűek, nem érezzük létük, jelenlőségük parancsoló szükségességét... Ha e művész (szerencsésebb életkörülmények között, az anyagi gondok súlyától felszabadulva...) a jelenségek mélyére szállhat, — számottevő eredményeket fog elérni.” Kádár azonban ritkán szállott „a jelenségek mélyére”, és így a „számottevő eredmények” is elmaradtak.

A katalógus előszavát Bedő Rudolf — Kádár barátja és mecénása — írta. Bedőnek azokkal a szavaival, amelyek Kádár „biztos színérzékére, nagy rajztudására és vonalainak harmóniájára” hívják fel a figyelmet, készséggel értünk egyet, azonban azt az állítását, hogy a művészt „lélektani problémák” foglalkoztatták volna, a kiállítás anyaga ke-

vésé támasztja alá. Hogy Kassák Lajos „a Kádár-műteremben tett látogatásai folytán kapott kedvet a festéshez”, — ugyancsak megalapozatlan megállapítás.

Bálint Endre-tárlat Győrött. Vasarely, Szántó Piroska, Ország Lili, Solti Gizella gobelin-művész, Kovács Margit kerámikus, Muray Róbert grafikus kiállításai után Bálint Endre 1969 és 1971 között született munkái kerültek bemutatásra — augusztus első felében — a várossá válásának 700 éves jubileumát ünneplő Győrben, dr. Uri Endréné művészettörténész rendezésében. A győri Műcsarnok a művész mintegy negyven művét látta vendégül: színes, nagyméretű grafikákat, ún. linotípiákat („Allegro Barbaro”, „Ablakok, rácsok lírája” stb.), festményeket („Ifjú szívekben élek”, „Jeltörténet négy képben”, „Zsenyei embléma”) és különböző tárgyak, anyagok (csont, fém, zsinig) felhasználásával készült kompozíciókat (pl. „Lankás Dunántúl”, „Kalózballada tizenkét strófában”). Ez utóbbiak a kínaiak ősi könyvének, a Yi King-nek egyik szentenciáját juttatták eszünkbe: „Haszontalan nyersanyagot nem ismernek a mesterek.”

A kiállításon helyet kapott a „Szentendre nyolcadik temploma” című — tizenegy részből álló — modern ikonosztácion is, amely — véleményünk szerint — nemcsak Bálint Endre munkásságának egyik csúcspontja, de a jelenkori magyar festészetnek is reprezentatív alkotása.

A katalógus előszava — amelyet *Kolozsváry Ernő* műgyűjtő, a Bálint-oeuvre avatott ismerője írt — találó észrevételeket tesz a művész 1969-cel kezdődő alkotói periódusának pompás kolorizmusáról: „A zsenyei tartózkodás felszabadította Bálint színvilágát; az eddigi egymást fedő festékretegek fojtottsága helyett a tiszta, keveretlen pirosak, kékek, fehérek az uralkodók; a művész tobzódik a lüktető, friss színekben.” A győri Bálint-kiállítás — amely mai festészetünk egyik legeredetibb és legjelentősebb egyéniségének a magyar népművészet, a szürrealizmus és a Pop Art elemeit ötvöző újabb terméséből nyújtott nagyszerű válogatást — az 1971-es év emlékezetes művészeti eseménye volt.

Tárlatok Balatonbogláron. Ez év nyarán is sor került a balatonboglári kápolnatárlatokra, amelyeken festőink, szobrászaink, grafikusaink egy értékes, tehetséges, szenvedélyesen kutató-kísérletező csoportja (Abraham Rafael, Cerovszki Iván, Csutoros Sándor, Demeter István, Galántai György, Orvos András, Prutkay Péter, Szemadám György, stb.) vett részt. A kiállítások idén is szép számú érdeklődőt vonzottak. A közönség egy része fanyalogva értetlenül szemlélte a kiállított munkákat, a látogatók többsége azonban felismerte a kiállítók tiszta szándékát, igényességét, elhivatottságát, szellemi „nyitottságát”. E művészek — *Sinkovits Péter* fiatal esztéta helytálló szavai szerint — „szabadon próbálnak gondolkodni a világ jelenségeiről, s új formákat keresnek élményeik kifejezésére.” Törekvéseik, erőfeszítéseik rokonszenvet és megbecsülést érdemelnek mindazok részéről, akiknek szívügyük a világ művészetének nagy áramaiba bekapcsolódni kívánó magyar festészet és szobrászat jövője.

*

Kirimi Irén monográfiája Gyárfás Jenőről. A Corvina Kiadó „A képzőművészet kiskönyvtára” sorozatának nyári újdonsága *Kisdéginé Kirimi Irénnek*, a Nemzeti Galéria műtörténéskének *Gyárfás Jenőről* (1857—1925), a historizmus és akadémizmus nagy technikai felkészültségű festőjéről írott kismonográfiája. Kirimi Irén tanulmányát alapos tájékozottság jellemzi, — a könyvecske mégis hiányérzetet kelt az olvasóban. A szerző ugyanis — nem merve felülvizsgálni a hagyomá-

nyos Gyárfás-értékelést — a „Tetemrehívás”-t, az „V. László esküjé”-t, a „Disznóölés”-t és a „Gábor Aron halálát”-t tekinti a kisvárosi elszigeteltségben élt művész legmaradandóbb munkáinak, holott igen kétséges, hogy kijár-e a kritikátlan magasztalás e derekasan kivitelezett, de már megfestésük időpontjában is avitt szemléletű műveknek... A magunk részéről úgy véljük, hogy Gyárfás e festményeire is maradéktalanul érvényesek *Fülep Lajos* — Székely Bertalan történelmi kompozícióiról elmondott — szavai: „Amit Székely olyan körülményesen és nagy fáradtsággal kifejez (vagy kifejezni szeretne), az sokkal egyszerűbben és világosabban elmondható néhány szóval... Megfoghatóan, mi szükség ilyen egyszerűen konstatalható dolgok közléséhez ilyen nehézkes módot választani, — ekkora vásznakra ennyi munkát, tudást, festéket és olajat ráköltetni... Az eredmény nem áll arányban az erőfeszítéssel, s ez mindig lehangoló és kiábrándító... Székely kívül helyezte magát az időn, és az idő elment fölötté örökre.”

A „Tetemrehívás”-nak, a „Disznóölés”-nek, az „V. László esküjé”-nek Gyárfása fölött is „elment örökre az idő”, — szerencsére azonban a Karlovsky Bertalanról festett portré, az 1887—88-as „Női fej”, egy-két tájkép („Alkonyat”, „Erdőrésztel Sugárfürdőnél”) és a kisméretű, 1920-as „Ónarckép” megőrzi a mestert az utókor számára. Kár, hogy e műveket (kivéve a Karlovsky-portrét) csupán kutyafuttában tárgyalja (pontosabban: éppen csak hogy említi...) Kirimi Irén, adós maradv a művész *valóban időtálló* munkáinak elemzésével.

D. I.

ZENEI JEGYZETEK

(A NYÁRI HANGVERSENYÉVADRÓL) Ember legyen a talpán, aki át tudja tekinteni, hány hangversenyt rendeznek hazánkban nyaranta! Furcsán egybejárnak a program kialakításakor az idegenforgalmi szempontok a zeneiekkel, s nem mindig az igazi zene kerül ki győzelmesen e vetélkedésből. Vannak persze szép előadások, s nem ritka egy-egy egészen kiemelkedő produkció sem. Mégis marad az emberben a nyár után valami fanyar érzés: inkább „autós fesztiválok” ezek, semmint

a zene ünnepei. A fővárosi szabadtéri hangversenyek is új otthonba költöztek: a Pest megyei Tanács diszudvarának akusztikája kétségtelenül jobb a Károlyi-kerténél, de hova lett az a hangulat! Hová a gesztenyefák ábrándos susogása! S hova a tér nyüzsgő gyerek-lármája! Csak a fűrók zúgnak-dübörögnek ott, a kert pedig magára maradt szomorú dobogójával, a régi dicsőség e tragikomikus maradványával. Kétségtelen, hogy az utóbbi néhány esztendőben lassan agonizálni kezdtek a pesti sza-

badtéri hangversenyek. Egy évtizeddel ezelőtt Yehudi Menuhin kápráztatta el a hallgatóságot, Ruggiero Ricci adott külön kis hangversenyt a kapuboltozat alatt, Dean Dixon vezényelte a IX. szimfóniát. Ma inkább a legsikeresebb téli és tavaszi műsorok ismétlődnek, kicsit lagymatagabban, pongyolább kivitelezésben, s ennek megfelelően kisebb közönség előtt. Ezért is érdemes kiemelni *Mozart Requiem* jének Lehel György vezényelte előadását, amely azt bizonyította, hogy a nyárban is lehet emlékezetes nagy élményt alkotni. Lehel György nagyszerű oratórium-karmester, részben azért, mert tudja, mit dirigál — vannak, sajnos, akik nem —, másrészt felfogása, tempói s egész fölfogása nagyon közel áll a ma emberének a zenéről alkotott képéhez. Ferencsik János említette lapunkban, hogy ma az előadóművészet átalakulásának korát éljük. Lehel György az a szerencsés művész, aki úgy válik korszerűvé, hogy megőrzi az érzelmek jogát is. Nem kevesen vannak ugyanis, akik a legnagyobb alkotásokat is kicsontozva, s teljesen objektív hangzásképp eszményét szem előtt tartva (de ezzel épp az objektivitást megsértve) szólaltatják meg. Amikor Brecht javaslata nyomán Adorno „elidegenítette” a nagy műveket az évszázadok során rájuk rakódott etikus elemektől — melyek azonban nem a mű lényegéből, hanem a körülöttük kialakuló szubjektív állásfoglalásokból takadtak —, tudtán és akaratán kívül egy előadói felfogás inspirátorává is vált, amely hovatovább kisajátította a korszerűsége fogalmát s meqvetően konzervatívnak nevezi a műhöz alázattal közeledő, érzelmekkel telített művész magatartását. (Más tudományágakban is megfigyelhetünk hasonló törekvéseket: az egzaktság szüntelen hangoztatása közben lassan háttérbe szorul a vizsgált műalkotás, s a mérés módszerei, lehetőségei válnak meghatározóvá.) Ezer szerencse, hogy a legjobb magyar művészek azért nem szégyellik érzéseiket. Ezért is válhatott Lehel György tolmácsolása megragadóan izgalmas élménnyé. Izzó drámaisággal és lendülettel emelkedett egyre magasabbra ez az előadás, míg végre a *Lacrymosa* csodálatos — kissé talán gyorsra vett — könyörgésében tetőzött. A közreműködő együttesek (köztük egy új szólista tehetség: Kalmár Magda) hibátlanul valóstították meg elképzeléseit, s megérdemelten részesültek a nagy sikerben, mely — reméljük — már a következő szabadtéri évad rangjának előlegezésévé is vált.

(LEMEZFIGYELŐ) 1765-ből való az a levél, melyben Esterházy Miklós herceg igen határozottan felszólítja Haydn-t, hogy „szorgalma bizonyosságául” vesse bele magát a komponálásba, s kivált olyan műveket írjon, „amelyek gambán játszhatók, s amelyekből eddig igen keveset láttunk”. A herceg maga szólaltatta meg ezt a hangszer-t, innen a türelmetlenség. Haydn pedig szorgosan komponált, levelei utóiratában nem is egyszer ajánl a fenség kegyeibe egy-egy új triót. Ezekből a szórakoztató, szellemes s elsősorban zenei kedvtelést szolgáló darabokból hallhatunk ötöt a *Musica rinata* sorozat egyik új kiadványán (LPX 11478). Három kitűnő művész, Liebner János, Fias Gábor és Mező László szövetkezett előadásukra. Hadd emeljük ki mindenekelőtt Liebner János barytonjátékát. Ezt a hangszer-t jórészt ő fedezte fel, s játszi könnyedséggel uralkodik rajta, ami azért is nagy szó, mert már a régi szakkönyvek írói is megálapítják, hogy alig-alig akad művész, aki hibátlanul meg tudja szólaltatni. A három kitűnő szólista kivált a művészi leg is jelentős D-úr divertimento második tételében illeszkedik harmonikus együttessé.

A régi és elfeledett műveket feltámasztó sorozat másik új lemezén ugyan-csak Haydn kamaraműveiből hallhatunk néhányat, az előadó együttes összedállítása azonban más: a csembalóhoz társul a hegedű, mélyhegedű és a gordonka. Ezek az üde hangvételő, sok zenei ötletet tartalmazó alkotások nem térnek el a kor átlagától, ami természetes is, hisz szerzésük idején Haydn még egészen fiatal volt, tele nagy tervekkel és reményekkel, melyek javát később be is váltja. Ekkor még csak az ötletek felvilantásáig jutott, s a fiatalság bőségével dobja fel egyiket a másik után, hogy aztán jórészt kidolgozatlanul el is vessen őket annak az embernek a pazarló gesztusával, akinek bőven van mondanivalója. A lelemény, a szellemes csevegés az érdekes ezekben az alkotásokban, és az, hogy tudjuk: honnan indult ez a fiatal ember, aki később majd a Teremtés és a Harmónia-mise magaslatára jutott. Az előadók (a Tátrai vonósnegyes három tagja: Tátrai Vilmos, Konrád György és Banda Ede, valamint Sebestyén János) nagy kedvvel, lendülettel, vérbe előadásban szólaltatják meg az öt művet (LPX 11468).

RÓNAY LÁSZLÓ